

Тема 1. СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

Лещенко О.Г.

К.пед.н., доцент, доцент
кафедри педагогіки та соціальної
освіти ЗНУ спеціальної

ПЛАН

1. Соціальний захист військовослужбовців та його складові.
2. Гарантії громадянам, що проходять військову службу.
3. Пільги військовослужбовцям.
4. Компенсації громадянам, що проходили військову службу.
5. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Вчені, що досліджували питання

Питання підтримки військовослужбовців за різними напрямками вивчалось різними вченими:

- соціальна реабілітація військовослужбовців (Ю. Бриндіков),
- соціально-педагогічна робота з сім'ями військовослужбовців у мирних умовах (Н. Олексюк),
- етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю (І. Трубавіна),
- відомча соціальна робота з військовослужбовцями (І. Трубавіна, К. Каліна, В. Байдала).

У публікаціях провідних українських науковців, таких як М. Барія, О. Дзьобаня, І. Зверєва, А. Капська, С. Корольов, Г. Лактіонова, Я. Подоляк, О. Тарська, В. Тюріна та М. Феденко, акцентується увага на значущих змінах, які відбулися в життєдіяльності сімей військовослужбовців унаслідок реформування та реорганізації Збройних Сил України.

Законодавство про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей:

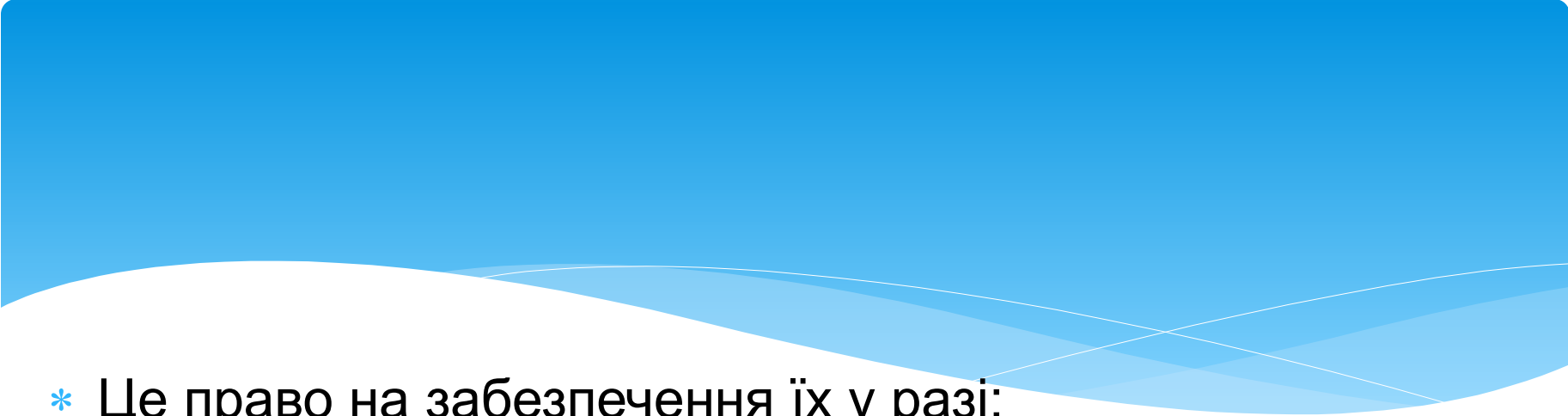
- ❖ Конституція України;
- ❖ Закон України „Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” (далі – Закон);
- ❖ Податковий кодекс України,
- ❖ Кодекс законів про працю України,
- ❖ Закони України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»,
- ❖ Закони України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»,
- ❖ Закони України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист».

Державні та громадські організації, що надають соціальну підтримку військовослужбовців

- * центри соціальних служб,
- * центри зайнятості,
- * Центр надання соціальних послуг,
- * Благодійний фонд «Карітас України»,
- * «Громадський рух «Жіноча Сила України»,
- * Товариство Червоного Хреста України та інші.

Соціальний захист військовослужбовців – це

- * діяльність (функція) держави, спрямована на забезпечення реалізації конституційних прав і свобод;
- * задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві;
- * підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі

-
- * Це право на забезпечення їх у разі:
 - * повної, часткової, тимчасової втрати працездатності,
 - * втрати годувальника,
 - * безробіття з незалежних від них обставин,
 - * у старості,
 - * в інших випадках, передбачених законом (ст.1 Закону).

У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом *(ст.1-2 Закону)*

Соціальний захист

Гарантії

пільги

компенсації

-
- * Гарантії – зобов'язання, за яким держава стверджує виконання певних своїх обов'язків і несе за ним повну фінансову і матеріальну відповідальність

ГАРАНТії

Загальні гарантії

Гарантії грошового та
матеріального
забезпечення

Гарантії
отримання
освіти

Гарантії
забезпечення
житлом

Гарантії
нормованого
часу, відпустки,
відпочинку

Загальні гарантії:

- військовослужбовці перебувають під захистом держави і мають всю повноту прав і свобод, закріплених Конституцією України (ст.18 ЗУ „Про Статут внутрішньої служби ЗС України”);
- держава гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей соціальний і правовий захист відповідно до законів та прийнятих відповідних до них нормативно-правових актів (ст.19 Закону України „Про Статут внутрішньої служби ЗС України”);
- військовослужбовцям гарантується свобода наукової, технічної та художньої творчості (п.1 ст.8 Закону);

- * військовослужбовцям гарантується недоторканість особи, він не може бути арештований інакше, як на підставі судового рішення (ст.7 Закону);
- * держава забезпечує соціальну та професійну адаптацію військовослужбовцям, які звільняються у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, за станом здоров'я, а також військовослужбовцям строкової служби, які до призову на строкову службу не були працевлаштовані, в разі відповідного звернення зазначених осіб (п.5 ст.8 Закону);
- * військовослужбовці при звільненні мають право на вибір місця проживання в Україні або в іншій державі (п.1 ст.8-1 Закону);

- усі військовослужбовців мають рівне з іншими громадянами право на виїзд за кордон, у порядку встановленим законом (п.2 ст.8-1 Закону);
- військовослужбовці не можуть бути звільнені з військової служби до набуття права на пенсію, крім чітко визначених у Законі обставин (п.2 ст.8 Закону);
- члени сімей військовослужбовців строкової служби мають переважне право при прийнятті на роботу і при залишенні на роботі при скороченні чисельності, а також на першочергове направлення для професійної підготовки підвищення кваліфікації, з відривом від виробництва та на виплату на період навчання середньої заробітної плати (п.1 ст.18 Закону);

- * дружинам (чоловікам) військовослужбовців до загального стажу роботи, необхідного для призначення пенсії за віком, зараховується період проживання разом з чоловіком (дружиною) в місцевостях, де не було можливості працевлаштування за спеціальністю, але не більше 10 років (п.3 ст.18 Закону);
- * військовослужбовці, які стали інвалідами внаслідок бойових дій, а також учасники бойових дій прирівнюються у правах до інвалідів та учасників Великої Вітчизняної Війни (п.4 ст.11 Закону);

Гарантії грошового та матеріального забезпечення

- * держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне та інші види забезпечення в обсязі, що відповідає умовам служби, стимулює закріплення кваліфікованих кадрів (п.1 ст.9 Закону);
- * за військовослужбовцями, захопленими в полон або заручниками, а також інтернованими в нейтральних державах або безвісно відсутніми зберігається грошове та інші види забезпечення. Сім'ям зазначених військовослужбовців щомісячно виплачується грошове забезпечення (п.6 ст.9 закону);

- * при переїзді військовослужбовцям виплачується підйомна допомога у розмірі місячного грошового забезпечення на військовослужбовця і 50 % на кожного члена сім'ї (п.3 ст.9-1 Закону);
- * за військовослужбовцями, які тимчасово проходять військову службу за межами України, зберігається виплата грошового забезпечення в національній валюті та виплачується винагорода в іноземній валюті (п.5 ст.9 Закону);

Гарантії нормованого службового часу, відпочинку, відпустки:

- * загальна тривалість службового часу військовослужбовця на тиждень не може перевищувати нормальної тривалості робочого часу визначеного законодавством України. Для військовослужбовців встановлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними (п.4 ст.10 Закону);
- * військовослужбовцям, які виконували службові обов'язки у вихідні дні, святкові і неробочі дні, відповідний час для відпочинку надається командиром, як правило наступного тижня; (п.6 ст.10 Закону)
- * відкликання військовослужбовців із щорічних основних відпусток дозволяється лише у разі оголошення мобілізації, введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, у інших випадках за рішенням Міністра Оборони (п.16 ст.10-1 Закону);

Гарантії забезпечення житлом

- * держава забезпечує військовослужбовців жилими приміщеннями на підставі, у порядку і відповідно до вимог, встановлених Житловим кодексом Української РСР та іншими нормативно-правовими актами (п.1 ст. 12 Закону);
- * військовослужбовці та члени їх сімей, які проживають разом з ними, забезпечуються службовими житловими приміщеннями, що повинні відповідати вимогам житлового законодавства (п.1 ст. 12 Закону);
- * військовослужбовцям, які мають вислугу на військовій службі 20 років і більше, та членам їх сімей надаються жилі приміщення для постійного проживання. Такі жилі приміщення надаються їм один раз протягом усього часу проходження військової служби.(п.1 ст.12 Закону);
- * порядок та умови надання військовослужбовцям кредитів на індивідуальне житлове будівництво або придбання приватного жилого будинку (квартири) визначаються Кабінетом Міністрів України (п.7 ст.12 Закону);
- * за військовослужбовцями, які вступили на військову службу за контрактом, зберігається право на жилу площу, яку вони займали до вступу на військову службу. Вони не можуть бути зняті з обліку громадян, які потребують поліпшення умов за попереднім місцем проживання (п.21 ст.12 Закону);

Гарантії отримання освіти

- військовослужбовцям дозволяється навчатися в інших вищих навчальних закладах без відриву від служби в порядку, визначеному відповідними положеннями про проходження військової служби громадянами України *(п.1 ст.13 Закону)*;
- військовослужбовці, які мають вислугу військової служби не менше 10 років та позитивні службові характеристики, дозволяється протягом останнього року перед звільненням проходити професійну перепідготовку (тривалістю не менше 500 годин), без стягнення з них платні за навчання *(п.5 ст.8 Закону)*;

Освітня підтримка гарантується військовослужбовцям та членам їхніх сімей відповідно до таких нормативно-правових документів:

- * Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;
- * Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»;
- * Закону України «Про вищу освіту»;
- * Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 р. № 975 «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти»;
- * Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 1224 «Про затвердження Порядку переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, які зараховані до закладів фахової передвищої, вищої освіти до 2021 року включно на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб»;
- * Накази МОН від 15 березня 2023 р. №276 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2023 році», № 277 «Про затвердження Порядку прийому на навчання до закладів фахової передвищої освіти в 2023 році».

Державна цільова підтримка для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти військовослужбовцям та членам їхніх сімей надається у вигляді:

- * повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;
- * пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти;
- * соціальної стипендії;
- * безоплатного забезпечення підручниками;
- * безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних в закладах освіти;
- * безоплатного проживання в гуртожитку.

-
- * **Пільги** – встановлені законом преваги, що надаються військовослужбовцям і обумовлені призначенням і особливостями ЗС України.

ПІЛЬГИ

- * **Щодо забезпечення житла**
- * **Щодо безкоштовного проїзду та провозу майна**
- * **В області праці та соціального забезпечення**
- * **Щодо охорони здоров'я**

Житлові пільги

- * держава безкоштовно забезпечує військовослужбовців та членів їх сімей (крім військовослужбовців строкової військової служби) службовими приміщеннями (ст.12 Закону);
- * • за військовослужбовцями, які мають вислугу на військовій службі 20 років і більше, у разі їх направлення для проходження військової служби за межі України бронюється жила площа, яку займали вони та члени їх сімей, на весь час їх перебування за межами України (п.4 ст.12 Закону);
- * • військовослужбовці, які мають вислугу на військовій службі не менше 17 років та потребують поліпшення житлових умов, мають право на одержання земельної ділянки для будівництва та обслуговування жилого будинку в населених пунктах, обраних ними для проживання з урахуванням встановленого порядку (п.6 ст.12 Закону);

- * військовослужбовці, які мають вислугу на військовій службі 20 років і більше та потребують поліпшення житлових умов, мають право на одержання кредитів на індивідуальне житлове будівництво або придбання приватного жилого будинку (квартири) на строк до 20 років з погашенням загальної суми та відсоткових ставок за кредитами за рахунок коштів, призначених у державному бюджеті на утримання Збройних Сил України (п.7 ст.12 Закону);
- * військовослужбовці, що перебувають на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, при звільненні з військової служби в запас за віком ,станом здоров'я, а також у зв'язку зі скороченням штабів або проведенням інших організаційних заходів залишаються на цьому обліку у військовій частині до одержання житла з державного житлового фонду (п.9 ст.12 Закону);

Охорона здоров'я

- * безоплатна кваліфікована медична допомога (ч.3 п.1 ст.11 Закону);
- * •члени сімей військовослужбовців за відсутності за місцем їх проживання державних або комунальних закладів охорони здоров'я отримують медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я (п.2 ст.11 Закону);
- * •військовослужбовці та члени їх сімей мають право на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і туристських базах Міністерства Оборони України. Такі військовослужбовці сплачують 25 %, а члени їх сімей 50 % вартості путівки. (п.3 ст.11 Закону);
- * •дітям військовослужбовців за місцем проживання їх сімей у першочерговому порядку надаються місця у загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладах і дитячих оздоровчих таборах незалежно від форм власності (п.4 ст.13 Закону);

Безкоштовний проїзд

- * військовослужбовці та члени їх сімей мають право безоплатного проїзду: у відпустку в межах України, при переведенні до нового місця служби, до місця проживання при звільненні з військової служби в межах України (п. 1,3 ст.14 Закону);
- * строкова служба – всіма видами транспорту загального користування, приміського та міжміського сполучення (крім таксі) (ч. 2 п.1 ст. 14 Закону);
- * придбання проїзних документів позачергово;
- * військовослужбовці які стали інвалідами внаслідок бойових дій, учасники бойових дій, мають право на 50 % знижку при користуванні міжміським залізничним, повітряним, водним транспортом відповідно до Закону (п.4 ст. 14 Закону);
- * безоплатне перевезення до 20 т. особистого майна в контейнерах при переведенні на нове місце служби, або звільненні (п. 2 ст.14 Закону);

Праця та соціальне забезпечення

- * час перебування громадян України військовій службі зараховується до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби (п.1 ст.8 Закону);
- * дружині (чоловіку) військовослужбовця щорічна основна відпустка за її бажанням надається у зручний для неї (нього) час одночасно із щорічною основною відпусткою військовослужбовця (п.13 ст.10-1 Закону);
- * учасники бойових дій та інваліди війни звільняються від сплати прибуткового податку, податку з власників транспортних засобів, земельного податку;
- * військовослужбовці строкової служби мають право безоплатно відправляти та одержувати листи. Безоплатними поштовими посилками відправляється особистий одяг громадян, призваних на військову службу (п.8 ст.14 Закону);

- * за військовослужбовцями строкової служби, які до призову працювали на підприємствах , в установах і організаціях незалежно від форм власності, зберігається при звільненні зі служби право на працевлаштування у 3-х місячний строк на те ж підприємство на посаду, не нижче за ту, яку вони займали до призову (п.3 ст.8 Закону);
- * у разі переведення військовослужбовців на службу в іншу місцевість, дружинам (чоловікам) виплачується за місцем роботи грошова допомога в розмірі середньомісячної заробітної плати при розірванні ними трудового договору з причин переводу. При тимчасові втраті працездатності листки непрацездатності оплачуються дружинам (чоловікам) військовослужбовців у розмірі 100% середньомісячної заробітної плати, незалежно від страхового стажу (п.2 ст.18 Закону);
- * у разі тимчасового заміщення військовослужбовцем вищестоящої командної посади оплата проводиться у встановленому порядку по заміщуваній посаді (п.1 ст.8 Закону);
- * надання більшої, у порівнянні з іншими громадянами держави, щорічної основної відпустки, тривалість такої відпустки для військовослужбовців встановлюється (п.1 ст. 10-1 Закону

ВІДПУСТКИ

- 30 календарних днів – при вислузі до 10 календарних років;
35 календарних днів – при вислузі від 10 до 15 календарних років;
40 календарних днів – при вислузі від 15 до 20 календарних років;
45 календарних днів – при вислузі понад 20 календарних років;

- Військовослужбовцям, які звільняються з військової служби за віком, станом здоров'я чи у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, після закінчення строку контракту, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 50 % місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби (*п.2 ст.15 Закону*);
- * військовослужбовцям виплачується грошова допомога на оздоровлення та державна допомога сім'ям з дітьми (*п.3 ст.15 Закону*).
- * при звільненні за власним бажанням, через сімейні обставини або інші поважні причини, перелік яких визначається кабінетом Міністрів України, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 25 % місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби (*п.2 ст.15 Закону*)
- більш ранній, у порівнянні з іншими категоріями громадян, вихід на пенсію.

Особам офіцерського складу, військовослужбовцям за контрактом

- * а) незалежно від віку в разі, якщо вони мають на день звільнення зі служби вислугу 20 років і більше (ст.12 Закону);
- * б) в разі досягнення ними на день звільнення зі служби 45-річного віку, за наявності у них страхового стажу 25 років і більше, з яких не менше ніж 12 календарних років і 6 місяців становить військова служба (ст.12 Закону);
- * більші, у порівнянні з іншими категоріями громадян розміри пенсій (ст. 13 ЗУ "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб");
- * а) за вислугу 20 років – 50 %;
- * б) за кожний рік вислуги понад 20 років – 3% (для цивільних за кожний рік – 1%) відповідних сум грошового забезпечення (але не більше 90 %);

Компенсації – відшкодування з державного бюджету додаткових витрат

Компенсації

```
graph TD; A[Компенсації] --> B[При втраті працездатності]; A --> C[При загибелі]; A --> D[Ветеранам];
```

При втраті
працездатності

При загибелі

Ветеранам

При загибелі:

військові формування, військовослужбовців яких загинули чи померли в період проходження військової служби, подають їм сім'ям і батькам допомогу в проведенні похорону і компенсують матеріальні витрати на ритуальні послуги та на спорудження пам'ятників *(п.4 ст.15 Закону)*;

- у разі загибелі (смерті) військовослужбовця під час виконання ним обов'язків військової служби, сім'ї загиблого, а в разі її відсутності його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 10-річного грошового забезпечення загиблого за останньою посадою *(п.1 ст.16 Закону)*;
- у разі загибелі військовослужбовця строкової служби під час виконання ним обов'язків військової служби, сім'ї загиблого, а в разі її відсутності батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога у розмірі 10-річного максимального посадового окладу за першим тарифним розрядом для контрактників *(п.5 ст.16 Закону)*;

При загибелі

- * у всіх випадках розмір одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) військовослужбовця не повинен бути меншим від 100-кратного розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб (п.7 ст.16 Закону).
- * батьки військовослужбовців, які загинули чи померли, або пропали безвісти під час проходження військової служби користуються правом безплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі) в межах адміністративного району місця проживання, залізничного та водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміського сполучення, вони мають право на 50 % знижку при користуванні міжміським залізничним, повітряним, водним транспортом відповідно до Закону (п.4 ст. 14 Закону);

При втраті працездатності

- * у разі поранення (контузії, травми або каліцтва) заподіяного військовослужбовцю під час виконання ним обов'язків військової служби, а також інвалідності, що настала в період проходження військової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення з і служби, залежно від ступеня втрати працездатності, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі до 5-річного грошового забезпечення за останньою посадою (п.2 ст.16 Закону);

Ветеранам

- * 50—відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні послуги (п.6 ст.6 ЗУ "Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист");
- * першочергове, але не пізніше 1 року після звільнення з військової служби забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов, або одноразове надання безвідсоткового кредиту на індивідуальне житлове будівництво (п.6 ст.6 ЗУ "Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ і деяких інших осіб та їх соціальний захист");

Соціальна підтримка персоналу Збройних Сил України розглядається як комплекс заходів, що поєднують матеріальне забезпечення з реалізацією соціального супроводу.

Такий супровід здійснюється через надання соціальних послуг:

- * адаптація військовослужбовців та членів їхніх сімей до умов військової служби та нового підрозділу;
- * - представництво інтересів військовослужбовців у взаємодії з органами державної влади; консультування з питань доступу до передбачених пільг, гарантій та програм соціальної реабілітації;
- * - підготовка військовослужбовців до інтеграції у цивільне життя після звільнення з лав Збройних Сил.

Законодавство, що регулює систему надання соціальних послуг представлено такими документами:

- * Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;
- * Закон України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»;
- * Закони України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про протидію торгівлі людьми», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», «Про зайнятість населення»;
- * постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 № 587 «Про організацію надання соціальних послуг»;
- * Наказ Мінсоцполітики від 23.06.2020 № 429 «Про затвердження Класифікатора соціальних послуг».

- * Відповідно до Законів України «Про соціальні послуги» та «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» визначено основні принципи та особливості надання соціальних послуг та механізм здійснення соціально-педагогічної роботи з такою категорією населення.
- * Закон України «Про соціальні послуги» встановлює організаційно-правові основи надання соціальних послуг особам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Закон визначає, що ці послуги спрямовані на профілактику складних життєвих ситуацій, а також на подолання або мінімізацію їхніх негативних наслідків. Соціальні послуги можуть надаватися як в індивідуальному порядку, так і комплексно, у формі соціально-педагогічної допомоги .

До базових соціальних послуг включені такі:

- * догляд вдома,
- * денний догляд,
- * підтримане проживання,
- * соціальна адаптація,
- * соціальна інтеграція та реінтеграція,
- * надання притулку,
- * екстрене (кризове) втручання,
- * консультування,
- * соціальний супровід,
- * представництво інтересів,
- * посередництво (медіація),
- * соціальна профілактика,
- * натуральна допомога,
- * фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору,
- * переклад жестовою мовою,
- * догляд та виховання дітей в умовах наближених до сімейних,
- * супровід під час інклюзивного навчання,
- * Інформування.

Висновок